

Z historie středověké sklárny a obce Sklená u Pustých Žibřidovic

Jarmila Štěrbová

V rámci ekologického programu, zaměřeného na revitalizaci zdrojů kvalitní vody, jehož výzkumná plocha se v současné době nachází mezi obcemi Velké Losiny, Bukovice, Pekařov, Žárová a Pusté Žibřidovice v okrese Šumperk, byly při pochůzce terénem v červnu 1992 zjištěny v katastru původně samostatné obce Sklená u Pustých Žibřidovic pozůstatky sklářské činnosti. Náhodný nález zlomků sklářských pánví, strusek a úlomků skloviny zavedl podnět k archeologickému průzkumu této lokality a následné historické rešerši, jejímž cílem bylo podchycení všech zmínek v archivních pramenech, případně v literatuře, objasňujících dobu vzniku a provozu objevené sklárny. V následujícím textu se pokusíme shrnout a komentovat všechny poznatky, které tato rešerše k dané problematice přinesla.

O obci Sklená u Pustých Žibřidovic (něm. Glasdorf) lze nyní mluvit již jen v minulém čase. Zanikla totiž po roce 1945 v souvislosti s odsunem německého obyvatelstva, které zde představovalo všechny osadníky, a od té doby nebyla znovu dosídlena. Obec je naposledy zmiňována v lexikonech z 50. let jako neobydlená osada nedalekého Jindřichova.¹ Co do počtu obyvatel a rozsahu osídlené plochy patřila Sklená k nejmenším sídelním jednotkám panství Velké Losiny, po roce 1850 pak do politického okresu Šumperk. Archivní prameny z roku 1622 uvádějí jen 6 selských a 5 domkářských usedlostí, ze zápisu v nejstarších svazcích pozemkových knih Sklené ze 40. let 17. století vyplývá 7 osídlených hospodářství. Tento počet potvrzuje také první moravský katastr, tzv. lánský rejstřík z roku 1677, právě tak jako popis farnosti Koprivná z roku 1690,

kam Sklená a Pusté Žibřidovice náležely v rámci tehdejších farních obvodů, zaznamenaný v nejstarším dochovaném svazku rodné, oddací a úmrtní matriky.² Počet obývaných hospodářství se ustálil na 7 až 8 i v následujících staletích. Ekonomická rozvaha, zpracovaná po roce 1802 u příležitosti prodeje velkolesinského panství Ludvíkem Antonínem ze Žerotína Karlu z Liechtenštejna dokládá ve Sklené pouhých 55 z celkového počtu 6 251 obyvatel tohoto panství, zasahujícího do horských oblastí Jeseníků. Soudobá kronika z počátku 19. století ji popisuje jako vsku o 8 domovních číslech, 15 rodinách a "57 duších".³ Statistické údaje pro období 2. poloviny 19. století do současnosti, které se výrazně neodlišují od uvedeného stavu, můžeme sledovat v základních topografických příručkách pro Moravu a ve statistických lexikonech.⁴

Romantický, pro každodenní život však jistě drsný, podhorský terén mezi Skleným vrchem a Ucháčem bezpochyby ovlivnil také rozsah a kvalitu zemědělsky obdělávané půdy, na jejichž výnosech byla závislá základní obživa místních obyvatel. již citovaný lánský rejstřík, zavádějící na moravský venkov lánový berní systém, zařazuje sklenské pozemky do 3., tj. špatné bonitní třídy.⁵ Na svou dobu přesný a detailní geometrický a hospodářský popis losinského panství z roku 1739 deklaruje dokonce sklenské rolníky, vedené v lánském rejstříku jako sedláky, do nižší majetkové kategorie zahradníků. Spolu s pozemkovými knihami přináší tento pramen rovněž informaci o nižší kupní ceně, tudíž i celkové hodnotě jednotlivých gruntů.⁶ Údaje o hospodářském postavení obce a jejich obyvatel vytvářejí bližší představu o podmínkách, v

¹ Statistický lexikon obcí republ. Československé 1955.

Praha 1955, s. 277

Od r. 1850 do r. 1945 byla Sklená osadou Pustých Žibřidovic.

Podle L. Hosáka - R. Šrámka, Místní jména na Moravě a ve Slezsku II. Academia, Praha 1980, s. 446, zanikla 1965.

² Zemský archiv Opava, prac. Janovice (dále ZA Janovice, velkostatek Velké Losiny (dále je Vs VL), inv. č. 20, kart. 2

Tamtéž, Vs VL, inv. č. 342 a 343, kart. 28, inv. č. 261, kart. 24, inv. č. 273, kart. 25

Zemský archiv Opava, prac. Olomouc (dále ZA Olomouc), Sbirka matrik, inv. č. 7825, sign. Šu VIII 1, rodná, oddací a úmrtní matrika farnosti Koprivná 1656 - 1682, fol. 359

³ ZA Janovice, Vs Velké Losiny, inv. č. 1303, kart. 203

Státní okresní archiv Šumperk (dále SOKA Šumperk), knihovna archivu, pr. č. 16 172

⁴ Schwoy, Fr. Jos.: Topographie vom Markgrathum Mähren. 1. sv. . Videň 1793, s. 250

Wolny, Gregor: Die Markgrafschaft Mähren topographisch, statistisch und historisch geschildert. V. sv., Olomoucký kraj. Brno, 1839, s. 829

Statistický lexikon obcí republ. Československé 1955. Praha 1955, s. 277 - k r. 1950 uvádí ve Sklené 10 domů

⁵ ZA Janovice, Vs VL, inv. č. 261, kart. 24

⁶ ZA Janovice, Vs VL, inv. č. 17, č. knihy 3, inv. č. 342 a 343, kart. 28

jakých existovala, zároveň mohou posloužit jako důležitý argument při posuzování okolností jejího vzniku. Podporují totiž předpoklad, že se zde setkáváme nikoliv s typickou zemědělskou vsí, nýbrž s osadou, odvozující svůj původ od jiné hospodářské činnosti. Této otázce budeme nyní věnovat stěžejní pozornost.

Nejprve si zrekapitulujeme, jak pohlíží na vznik obce Sklená starší i novější místopisná literatura a práce věnované historii sklářské výroby. Všichni autoři se bez výjimky shodují v tom, že lokalita vznikla na místě původní sklárny a takto získala také svůj český i německý název. Nejstarší časový mezník - rok 1501 - uvádí ve svém místopise Šumperského, Staroměstského a Vízberského okresu Jan Březina.⁷ Odvolává se v této souvislosti na privilegium, kterým olomoucký biskup Stanislav Thurzo obnovil sklenskému rychtáři Martinovi jeho rychtářská práva. V jiné části téže práce však tvrdí, že osada Sklená u Pustých Žibřidovic vznikla asi v 17. století ze zrušené vrchnostenské sklárny.⁸ Informaci, vztahující se k roku 1501, přejímají jako první zmínku o obci do své publikace Místní jména na Moravě a ve Slezsku také Ladislav Hosák a Rudolf Šrámek, prvý z uvedených autorů ji pak zařadil také do Přehledu historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do roku 1848.⁹ Rok 1599 připomíná v souvislosti s touto obcí Adolf Turek v Místopisném rejstříku obcí Severomoravského kraje.¹⁰ Opíraje se o již zmíněný lánský rejstřík pro moravské panství, klade Ladislav Hosák v Historickém místopisu země Moravskoslezské a v další odborné studii věnované dějinám středověké kolonizace na severní Moravě vznik Sklené do období před rokem 1677.¹¹ Nejpозději - až v 18. století - předpokládá její založení známý místopisec Moravy Gregor Wolný.¹²

Okrajově věnuje Sklené u Pustých Žibřidovic pozornost literatura z oboru sklářských dějin.

Přehled Karla Hetteše, vydaný ke 100. výročí Karoliny hutě v Karolince u Vsetína pod názvem "O sklářství na Moravě a ve Slezsku",¹³ patří k onomu mizivému počtu prací, které toto místo zmiňují. O Skleném u Pustých Žibřidovic na panství Kolštejn se zde hovoří ve spojitosti s Jiřím Schürerem, synem známého krompašského skláře Valentina. Jiří se zde měl usadit v roce 1593, avšak již kolem roku 1600 se údajně přestěhoval na Novou huť v Malé Morávce na též panství. Autor se zde dopustil dvojího věcného omylu, neboť Sklená u Pustých Žibřidovic patřila vždy k panství losinskému, Malá Morávka pak nikoliv k panství kolštejnskému, nýbrž sousednímu horskému panství bruntálskému. Evidentně však zamýšlel spojit tyto údaje s obcí Sklená u Malé Moravy, která se skutečně nacházela na teritoriu kolštejnského panství (dnes Branná, o. Šumperk). O existenci sklárny v téže lokalitě Sklené se zmiňuje Emil Hošek v článku věnovaném průmyslovému podnikání na kolštejnském panství v 17. a 18. století a tento údaj od něj přejímá do svého přehledu "Z dějin severomoravského sklářství" také Miloš Dohnal.¹⁴

Řada neurčitých informací a dat je pro nás nyní jasnou pobídkou k jejich prověření v dochovaných historických pramenech a ke konfrontaci s nimi. Zastavme se nejprve u první zprávy o Sklené k roku 1501, tradované v části historicko-místopisné literatury. Po pátrání v Moravském zemském archivu, na jehož fondy J. Březina nepřesně odkazuje, se přece jen podařilo identifikovat dokument, o který tento autor své tvrzení opírá. Je jím archiválie z rukopisné části Nové sbírky, označená jako seznam obecních listin z roku 1856.¹⁵ Autor archivní pomůcky k této části Nové sbírky ji přiřadil k obci Sklená v okrese Šumperk. Pro stavební úpravy, probíhající v současné době v Moravském zemském archivu, nebylo bohužel počátkem roku 1993 možné se s tímto pramenem blíže seznámit.¹⁶ Zaměříme se však

⁷ Březina, Jan: Šumperský okres, Staroměstský okres, Vízberský okres. In: Vlastivěda moravská. II. Místopis. Brno 1932, s. 381 - 382

⁸ Tamtéž, s. 199

⁹ Hosák, Ladislav - Šrámek Rudolf: Místní jména na Moravě a ve Slezsku II (M - Ž). Academia, Praha 1980, s. 446

Hosák, Ladislav: Přehled historického místopisu Moravy a Slezska v období feudalismu do r. 1848. In: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 - 1960. Profil, Ostrava 1967, s. 282 - 283

¹⁰ Turek, Adolf: Místopisný rejstřík obcí Severomoravského kraje. Díl II. M - Ž. Státní archiv Opava 1974, s. 695

¹¹ Hosák, Ladislav: Historický místopis země Moravskoslezské. Brno 1938, s. 588

Týž: K počátkům dějin Šumperska. Příspěvek k dějinám středověké kolonizace na severní Moravě. Severní Morava 8, 1962, s. 43

¹² Wolný, Gregor: Die Markgrafschaft Mähren, topographisch, statistisch und historisch geschildert. V. sv., Olomoucký kraj. Brno 1839, s. 829

¹³ Hetteš, Karel: O sklářství na Moravě a ve Slezsku. In: Sto let Karoliny hutí 1861 - 1961. Moravské sklárny, n. p., závod Karolinka u Vsetína 1961, nestr.

¹⁴ Hošek, Emil: Průmyslové podnikání na kolštejnském panství v 17. a 18. století. severní Morava 10, 1964, s. 20

Dohnal, Miloš: Z dějin severomoravského sklářství. severní Morava 14, 1966, s. 30

¹⁵ Moravský zemský archiv Brno, Nová sbírka - rukopisná část, sign. 120 - "Urkundenverzeichnis Glasdörfel, 1856"

na toto privilegium z hlediska vydavatele, významného humanisty Stanislava Thurza, který zastával biskupský stolec v Olomouci v letech 1497 - 1540. Losinské panství držel od roku 1496 nejprve jako zeměpanskou zástavu Jan starší ze Žerotína. Janův nástupce Petr, zakladatel šumpersko-vízmberské větve tohoto známého moravského rodu, získal zástavu v roce 1507 do majetku. V rukách Žerotínů se losinský majetek udržel téměř nepřetržitě po dobu tři sta let. Po Petrově smrti se správy panství ujali jeho potomci Přemek a posléze Jan, který nechal postavit velkolosinský zámek, přesídlil do jeho prostor a učinil z něj správní centrum této žerotínské domény. Po jeho smrti došlo v roce 1608 k vytvoření nového vízmberského panství (dnes Loučná nad Desnou, o. Šumperk) vydělením z původního losinského majetku.¹⁷ Je tedy nasnadě, že vydání privilegia olomouckým biskupem pro rychtáře mimo biskupovo světské panství představuje nelogický a středověkému právnímu systému odporující krok. Po prohlídce listinné části archivu olomouckého arcibiskupství, uloženého na pracovišti Zemského archivu Opava v Olomouci, zjistíme, že první privilegium, vydané 6. července 1501 na Mírově, skutečně existovalo a dochovalo se ve dvou ověřených opisech ze 16. století a roku 1666. Potvrzovalo svobodné rychty ve Sklené, nikoliv však u Pustých Žibřidovic, nýbrž v okolí Svitav, které tvořily součást majetku olomouckého biskupa.¹⁸ I toto místo je ovšem v literatuře zmiňováno jako sídlo středověké sklárny, a to již dokonce ve 14. století.

Vraťme se však znovu k otázce, kdy byla zřízena sklářská huť ve Sklené na losinském panství a za jakých podmínek zde bylo toto místo trvale osídleno. Odpověď budeme nyní hledat v pramenech místní povahy, v první řadě v nejstarších urbářích, tedy závazných soupisech poddanských povinností. Ve starším z nich, pocházejícím z roku 1577, narazíme mezi poplatníky z Pustých Žibřidovic na jistého Michla Ssirricze, který "platí z huti sklenných" v běžných termínech svatojiřském a svatováclavském po 5 zlatých, z prodané příze po 2 groších a ročně 2 korce "lesního ovsa".¹⁹ Patrně

tentýž Michl Schiryecz, již s titulem "mistr sklenářů" figuruje při téže obci v zápisech dalšího urbáře, pořízeného o 10 až 12 let později.²⁰ V této době odevzdává sklář vrchnosti po 6 zlatých, které byly při zanášení oprav a změn zvýšeny na sumu po 12 zlatých stálého platu.²¹ Z obou zápisů lze vyvodit několik důležitých závěrů:

1. V letech 1577 až 1589 byla na panství losinském prokazatelně v provozu sklárna pod vedením sklářského mistra Michala Šiřiče.
2. Výrobní skla fungovala na katastru obce Pustých Žibřidovic a nepředstavovala sama o sobě samostatnou sídelní jednotku - obec.
3. Na konci 80. let 16. století dospěla sklárna zřejmě k vrcholu své produkce, s jejímž vzrůstem stoupaly nároky vrchnosti na výši odváděných dávek.

Připomeneme-li si skutečnost, že ve stejné době byla dokončována novostavba renesančního velkolosinského zámku a v letech 1600 až 1603 dobudován losinský kostel, místo posledního odpočinku této větve Žerotínů, je docela možné, že bylo výrobků naší sklárny využito majiteli panství při těchto rozsáhlých stavebních podnicích.

Záznam v obou nejstarších losinských urbářích je bohužel prvním a současně posledním přímým dokladem o existenci této sklářské hutě. Konec její činnosti zůstane pro nás zatím zahalen tajemstvím s nadějí, že jeho roušku poodhalí další zmínky v dosud neprozkoumaných archivních či jiných pramenech. V písemnostech z počátku 17. století se sice již zachycená stopa definitivně ztrácí, přesto však neodbočíme od tématu, zmíníme-li se o několika z nich.

Nejstarší rejstřík stálých platů poddaných sestavený v roce 1622,²² poskytuje jasný doklad o tom, že v této době nebyla již na celém panství v provozu sklárna a na místě žibřidovického podniku stála nyní nová vesnice Sklená, obývaná 6 sedláky, z toho 1 kovářem, 3 domkaři a 2 novými usedlíky. Všem zdejším sedlákům byla vyměřena jednotná dávka 20, chalupníkům 10 sáhů dřeva. Tato informace signalizuje etapu klučení a postupné přípravy

¹⁶ V rukopisném inventáři k této části Nové sbírky je uvedeno několik seznamů tohoto druhu z r. 1856

¹⁷ Březina, Jan, cit. práce, s. 181 - 186

¹⁸ ZA Olomouc, Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 8960, sign. Pl b 3/2a, inv. č. 9004, sign. Pl b 1/1B

¹⁹ ZA Janovice, Vs VL, inv. č. 15, č. knihy 1, fol. 149 (omylem 129) - Registra správní panství losinského

²⁰ Tamtéž, inv. č. 16, č. knihy 2, urbář z l. 1587 - 1589

²¹ Informační hodnota urbářů jako historického pramene je do období státních zásahů do kancelářské praxe na jednotlivých panstvích různorodá a závisí na účelu a potřebě, k níž byla písemnost jako hospodářská pomůcka určena. Svou roli zde sehrála také pečlivost a důkladnost úředníků vrchnostenských kancelářů. Z tohoto pohledu jsou nejpodrobnější např. urbáře kolštejského panství (Branná, o. Šumperk), které uvádějí jak jména sklářských mistrů, tak i dávky ve sklářských výrobcích (ZA Janovice, Vs Branná, inv. č. 1 - 4, č. knihy 1 - 4 - urbáře z let 1607, 1614, 1620, 1650). Na panstvích Ruda a Bruntál nebyla zřejmě jména sklářů pro autora urbářů tolik důležitá, zmiňují proto jen odvozy sklárny v hotových výrobcích (ZA Janovice, Vs Ruda, inv. č. 1 - 2, urbáře z r. 1618; ZA Opava, Vs Bruntál, inv. č. 3 a 4, urbáře z let 1617 a 1629).

²² ZA Janovice, Vs VL, inv. č. 20, kart. 2

terénu k zemědělskému využití. Krátce se také zastavme u zápisů v nejstarším svazku matriky farnosti Kopřivná, pro léta 1656 - 1682 citované v úvodní části.²³ Jména narozených a zemřelých obyvatel Sklené jsou doposud zapisována v části rukopisu vyhrazené pro Pusté Žibřidovice, současně jsou již označena přípisem "von Glassendorf, Glassdörfel" a pod. V oddací části matriky nás upoutá skutečnost, že ve spojitosti se Sklenou jsou zde zaznamenány až sňatky dětí zdejších usedlíků. Žádná z osob, poznamenaných v této matrice, nemá také nic společného se sklářskou výrobou a osobní příjmení svědčí o místním původu osídlenců. Také tento pramen tak přináší svědectví o postupném vyčleňování nové obce z katastru Pustých Žibřidovic v průběhu 17. století. Nejmenší zmínku o případných reliktech sklárny neobsahují již ani nejstarší pozemkové knihy obce Sklená s kupními smlouvami od roku 1642²⁴, nepotvrdí nám je ani opis lánského rejstříku pro severomoravská žerotínská panství Losiny, Vízmbek a Třemešek z roku 1677²⁵, jehož záznam o jednotně stanoveném 1 kusu pole o výsevku 10 měřic (dvojnásobek má pouze rychtářský pozemek) pro všechny sklenské sedláky poslouží opět jako argument k počáteční fázi vývoje místní pluziny, která byla v první fázi jednotně vyměřena a nebyla zatím rozrůzněna dalšími úpravami terénu a pozemkovými transakcemi. Jeden ze sklenských statků dosídlil podle lánského rejstříku a pozemkové knihy v roce 1657 jistý Friedrich Wanke, jehož grunt nesl číslo 5. Přeneseme-li polohu sklářské hutě, naznačenou archeologickým průzkumem, do staré katastrální mapy z roku 1739²⁶, vychází nám její umístění v

terénu mezi statky č. 5 a 6. Nepředstavovala tedy právě ona "pouстка" zbytek odstavené hutě, která byla zakrátko intenzivní zemědělskou činností rozrušena tak, že po ní nezůstaly žádné viditelné nadzemní stopy? Žádný relikvýt výrobního objektu nezachycuje ani časově blízký popis hranic mezi panstvími Velké Losiny a Kolštejn z let 1723 - 1727²⁷, ačkoliv rozhraní mezi oběma celky tvořil v jednom úseku potok Sklená voda (Glasswasser) s přítokem, u jehož břehu kdysi sklárna stála a jehož vody využívala. Teprve po dvou letech byla na losinském panství zřízena další sklárna v Andělských Zlebech u Kout nad Desnou, založená v roce 1769 Karlem Seewaldem²⁸, a starší sklářská huť u Pustých Žibřidovic upadla téměř úplně v zapomnění. Naposledy je zmíněna v historicko-topografickém popisu panství, sepsaném u příležitosti koupě celého majetku Karlem z Lichtenštejna v r. 1802.²⁹ Ze současných autorů si této zmínky povšiml v jiné souvislosti pouze historik Václav Štěpán.³⁰

Náš průzkum by nebyl úplný, kdybychom se závěrem nepokusili zamyslet se nad otázkou, kdo byl onen mistr sklénář Michal Šiřič, který na konci 16. století uplatnil svou řemeslnou dovednost, technologické znalosti i podnikatelské schopnosti v této odlehle části severní Moravy. Protože nám přímé archivní prameny ani dostupná literatura neprozradily v této věci více, než bylo zatím uvedeno, učiníme pokus nalézt odpověď oklikami. Literatura, zabývající se problematikou středověkého sklářství, spojuje rozvoj sklářské výroby v této oblasti v 16. a 17. století s podnikáním v tomto oboru proslulé rodiny Schürerů původem ze Saska.³¹ Často bývá

²³ ZA Olomouc, Sbirka matrik, inv. č. 7825, sign. Šu VIII 1

²⁴ ZA Janovice, Vs VI, inv. č. 342, 343, kart. 28

²⁵ ZA Janovice, Vs VI, inv. č. 261, kart. 24

²⁶ ZA Janovice, Vs VI, inv. č. 17, č. knihy 3, tzv. Mappenbuch - Popis dominikálních a rustikálních pozemků, platů a robot panství Velké Losiny z r. 1739 blíže o tomto prameni viz v článku R. Sedláčka, Žerotínské panství Velké Losiny v mapovém zobrazení z roku 1739.

Severní Morava 62, 1991, s. 8 - 16

²⁷ ZA Janovice, Vs VI, inv. č. 578, kart. 37

²⁸ Tamtéž, inv. č. 1303, kart. 203

Agenda zahrnuje např. bilanci, inventář a další doklady k provozu sklárny z poč. 19. stol.

O této sklárně blíže Jan Libštejnský, První sklárna na losinském panství Žerotínů. Severní Morava 34, 1977, s. 53 - 54

²⁹ Historische topographische Beschreibung der Hochfürstlichen Karl von und zu Liechtensteinischen Herrschaft Gross Ullersdorf in Markgraffthum Mährens. Sestavil Joseph Neumann, nedat. (kol. 1804), s. 45 - opis tohoto pramene z r. 1934 uložen v SOKA Šumperk, knihovna archivu, př. č. 16 172

³⁰ Štěpán Václav: Sklárna na panství Janovice. Severní Morava 43, 1982, s. 53, pozn. 6

³¹ O rodině Schürerů viz blíže:

Fischer, Karl D.: Die Schürer von Waldheim. Beiträge zur Geschichte eines Glasmachergeschlechtes. Verein für Geschichte der Deutschen in Böhmen, Praha 1924, 115 s.

Schebek, Edmund: Böhmens Glasindustrie und Glashandel. Quellen zu ihrer Geschichte. Obchodní a živnostenská komora v Praze, 1878, s. 25 - 37

Schirek, Carl: Mährens Glasindustrie. Mitteilungen des Mährischen Gewerbemuseums in Brünn X, 1892, č. 11, s. 174

Czerny, Alois: Die mährischen Glasmacher Schürer von Waldheim und ihre Grabplatten. Mitteilungen des Mährischen Gewerbemuseums 15, 22 roč., Brno 1904, s. 113 - 116

Hetteš, Karel: cit. práce

brána za příklad sklárna v Mlýnici (něm. Hoflenz) na panství Šilperk (dnes Štíty), splnuvším v roce 1622 s panstvím Ruda (Ruda nad Moravou, o. Šumperk). Tento podnik byl prokazatelně od roku 1594 veden Dominikem Schürerem, po jeho smrti spravovali majetek svobodného sklářského statku do roku 1737 Schürerovi potomci.³² Jméno dalšího ze Schürerů - Jiřího, údajně syna kropašského mistra Valentina, bývá pak dáváno do souvislosti s provozem sklářské huti u Malé Moravy, která po několika desetiletích zanikla a jejíž pozemky daly v roce 1689 vzniknout obci jménem Sklené (v 50. letech tohoto století sloučena s Malou Moravou, o. Šumperk).³³ Z důvodů přehlednosti a tématické návaznosti nemůžeme na tomto místě uvádět a srovnávat všechny dosud známé a v literatuře uveřejněné údaje. Obecně lze konstatovat, že otázce středověkých skláren na severní Moravě, jakož i sledování pohybu významných sklářských rodin na tomto teritoriu nebyla zatím věnována systematictější pozornost. Ačkoliv nám průzkum pramenů, který měl vést k objasnění původu sklářského mistra ve Sklené u Pustých Žibřidovic poskytl k této problematice řadu zajímavých podnětů, přidržíme se v tomto bodě pouze vytýčené tématické linie.

Jiří (Georg) Schürer je poprvé zaznamenán jako sklářský mistr v Malé Moravě u Starého města pod Sn. na panství Kolštejn (Branná) v urbáři z roku 1614.³⁴ Tuto huť měl evidentně v péči i v roce 1620, zatímco urbář z roku 1650 nás seznamuje již se jménem Schürerova nástupce Martina Petra Hansela.³⁵ Do této časové posloupnosti přesně zapadá zápis v pozemkové knize Velké a Malé Moravy s textem prodejní smlouvy na sklářskou huť a statek v Malé

Moravě z 18. ledna 1623. Martin Petr Hansel, sklářský tovaryš a Schürerův soused z Bílé Vody odkoupil celý tento majetek za částku 1550 tolarů.³⁶ Jiří Schürer se nám posléze vynojuje mezi poddanskými poplatníky Vrba pod Pradědem, zaznamenaný v urbářích bruntálského panství z let 1617 - 1627 a z roku 1629. Shodou okolností je v témže místě evidován v urbářích provoz sklárny, avšak bez uvedení mistra, který tento podnik vedl.³⁷ Na základě těchto údajů se tedy jeví, že Jiří Schürer, jde-li ve všech případech o jednu a tutéž osobu, zkoušel postupně své štěstí na několika sousedních panstvích.

Vraťme se však ještě jednou k popsané kupní smlouvě z roku 1623, přinášející další klíčová fakta k možnému objasnění naší otázky. Mezi svědky této majetkové transakce figurují na prvních místech Jan Schürer z Waldheimu a také Michal Schürer, rychtář v Bílé Vodě, po nich následují sklářští tovaryši, pocházející z téhož místa, a další svědkové. Lze zjistit něco více o onom Michalu Schürerovi, jehož jméno nám může připomínat počestné příjmení sklářského mistra z huti u Pustých Žibřidovic? Podle urbářů rudského panství, k němuž Bílá Voda (u Červené Vody, o. Ústí nad Orlicí) přináležela,³⁸ byl Michal Schürer zákupním fojtem, obhospodařujícím kromě statku rychty i mlýn a pilu. Kromě běžných dávek platil vrchnosti pravidelný poplatek za tzv. "zbrojního koně", tedy k udržování jízdního ozbrojence. Při Bílé Vodě pracovala kolem roku 1618 naplno sklárna, jejíž odvody majiteli panství v hotových výrobcích jsou v urbáři přesně stanoveny. Ve vsi Březná, nacházející se jižněji, směrem na Štíty (ještě v o. Šumperk), žili podle rudského urbáře

Týž: Nedořešené problémy dějin našeho sklářství. In: Příspěvky k dějinám skla a keramiky 2, Národní technické muzeum Praha 1973, s. 7 - 31

Hošek, Emil: Příspěvek k dějinám sklářského statku Mlýnice. Severní Morava 19, 1970, s. 9 - 15

Klíma, Arnošt: Economy, Industry and Society in Bohemia in the 17th - 19th centuries. Univerzita Karlova Praha 1991, s. 87 - 88

³² viz práce E. Hoška, cit. v pozn. 31

Autor vyslovuje pochybnost nad tím, že by mohl být Dominik Schürer, vystupující v privilegii z r. 1594 bez přídomku von Waldheim, který získal v roce 1592, totožný s Dominikem Schürerem z Waldheimu, příjemcem listiny na sklárnu v Mlýnici a sklářský statek z roku 1612

³³ viz cit. práce Karla D. Fischera a Karla Hetteše

též v článku Jiřiny Medkové: Z nejstarších archivních zpráv o moravském sklářství. In: Příspěvky k dějinám skla a keramiky 2, Národní technické muzeum Praha, 1973, s. 46

Dominik Schürer, činný v Mlýnici, měl zřejmě také syna Jiřího - viz práci E. Hoška, s. 11

³⁴ ZA Janovice, Vs Branná, inv. č. 2, č. knihy 2, fol. 28

Podle Fischera, cit. práce, s. 29, opustil Jiří Schürer pro zadlužení sklářskou huť v Rokytnici ve východních Čechách a již v roce 1610 se objevuje na panství Kolštejn, jak dokládá listina z 24. 5. 1610, uložená v Lichtenštejnském archivu ve Vídni

³⁵ ZA Janovice, Vs Branná, inv. č. 3, č. knihy 3, fol. 267, 299

Tamtéž, inv. č. 4, č. knihy 4, fol. 688 - 689

³⁶ ZA Janovice, Vs Branná, inv. č. 76, fol. 43 44

³⁷ ZA Opava, Vs Bruntál, inv. č. 3, fol. 73, inv. č. 4, fol. 81

³⁸ ZA Janovice, Vs Ruda, inv. č. 1, č. knihy 1, fol. 105

Tamtéž, inv. č. 2, č. knihy 2, fol. 106

další dva Schürerové (v českém textu urbáře psáno Ssyrer) jménem Jiří (Gierg) a Baltazar (Balczar), oba se museli vykoupit pravidelným poplatkem "za nevození uhlí z hamru". Jak dokládá pozemková kniha Bílé Vody, prodal Michal Schürer 27. 4. 1637 místní rychtu se vším příslušenstvím Bartoleměji Wisnerovi. Mezi jeho dlužníky jmenuje pozemková kniha dědice Dominika Schürera - Jana, Kašpara a Baltazara.³⁹ Všechny tyto zlomky informací, k jejichž patřičnému propojení a plné průkaznosti může přispět zase jen další systematický průzkum pramenů, soustřeďují naši pozornost k Mlýnici - Bílá Voda i Březná se nacházejí v blízkém sousedství této lokality severním a jižním směrem, kde pravděpodobně začínalo svoji řemeslnou kariéru více generací tohoto sklářského rodu a jejich tovaryšů. Získaná fakta nám v tomto stádiu zatím neumožňují jednoznačně zodpovědět otázku původu žibřidovského skláře. Mohlo jít jak o příslušníka rodiny Schürerů, jehož jmenovce jsme zachytili výše, tak i o konkurenčního podnikatele. Zjištění, že se ve východních

Čechách na panství Rokytnice v Orlických horách vyskytuje sklář Hans Schieritz, pocházející z nedalekého Kladska, který na tomto místě navázal v roce 1595 na zkrachovavšího a zadluženého Jiřího Schürera, tuto možnost zcela rovnocenně podporuje.⁴⁰ Chceme-li se více přiblížit k historické realitě, čeká nás v tomto směru další badatelská práce v Moravském zemském archivu v Brně,⁴¹ Státním oblastním archivu v Zámrsku, případně ve Státním okresním archivu v Rychnově nad Kněžnou. V potaz bude při tom třeba brát i otázku protestantského vyznání u Schürerů, kteří mohli opouštět jednotlivé podniky nejen z materiálních důvodů, např. nedostatku dřeva a jiných potřebných surovin, ale i z ohledů náboženské tolerance. U losinských Žerotínů, majitele kolštejnského panství Jana Petřvaldského z Petřvaldu i u rodu Bruntálských z Vrbna, kterým patřilo do pobělohorských konfiskací panství Bruntál, lze v tomto směru očekávat velkou míru pochopení.

³⁹ Tamtéž, inv. č. 114, č. knihy 116, fol. 5 - 11

⁴⁰ Háva, Václav: Rokytnice v Orlických horách. Historie a dnešek. Městský národní výbor Rokytnice v Orlických horách 1979, s. 27

⁴¹ Moravský zemský archiv Brno, Nová sbírka - listinná část sign. 699/31
viz též J. medková, cit. práce, s. 48